

הכנסייה הקתולית והעיתונות היהודית בבריטניה (1890–1925)

סימון מאירס

גם את *JW* חוגים מסוימים בקהילה, בעיקר אלה העוינים לציונות, ראו בכך הגמוניה בעייתית. רצונו, ואולי אף שקיקתו, למתוח ביקורת על מנהיגי הקהילה, לא הרגיעו מן הסתם את מתנגדיו. חלקו השני של המאמר מוקדש לעיתונים שבבעלותו של גרינברג. המחקר מתמקד בראש ובראשונה ב-*JC*, אך נעזר גם בגיליונות *JW* ה-*JG* לא נחל הצלחה דומה לזו של ה-*JC* בקהילה היהודית. אמנם הוא נחשב תקופה מסוימת ליריבו העיקרי והקולני ביותר של *JC*, אך חייו היו קצרים יחסית: הוא נוסד בשנת 1919 וגווע בשנת 1931. הוא שימש שופרה של הליגה של יהדות בריטניה (The League of British Jews) וביטא את השקפת העולם של היהודים האנטי-ציונים, כדי לנגח את עמדות העיתונים שבבעלות גרינברג. עורכת השבועון, לורי מגנוס (Magnus), נחשבה דמות בולטת בקרב מתנגדי הציונות והייתה חברה רשומה של הליגה. קלוד מונטיפיורי (Montefiore), מייסדי היהדות הליברלית בבריטניה, נמנה עם התומכים הכלכליים החשובים וכותבי המאמרים של העיתון.⁴ שלא כמו *JW*,⁵ *JG* נמנע במכוון מלשפוט בשאלת האותנטיות היחסית של הזהויות היהודיות האורתודוקסיות, הליברלית והרפורמית. בעלי *JG* לא הפגינו עניין בהבדלים בין זהויות דתיות, אלא ברעיון שאותו דחו בתוקף, כי הלאומיות היהודית יכולה לשמש יסוד לזהות היהודית.⁶ חלקו השלישי של המאמר בוחן את *JG* בין השנים 1919–1925. מן המחקר עולה מתאם בין גישתם לציונות של העיתונים השונים לבין גישותיהם לשיח הקתולי. תגובתם של *JC* ושל *JW* לעוינות הקתולית בלטה בתקיפותה כאשר נשלטו בידי גרינברג, יחסית ל-*JC* תחת שרביטו של מאירס ול-*JG* בעריכתה של מגנוס. *JG* הפגין אדישות כלפי העוינות הקתולית לציונות, אך הביע דאגה מן הנימה האנטישמית השזורת בה. השבועון הזה היה מוטרד יותר מקתולים אנגלים שטענו כי חרף מאמציהם היהודים לעולם לא יוכלו להיות לאנגלים מן השורה.

ה-*Jewish Chronicle* בימי ישראל דיוויס ואשר מאירס בשנות התשעים של המאה התשע-עשרה דיווח ה-*JC*, תחת שרביטם של דיוויס ומאירס, על מקרים שבהם הוכיחו קתולים גישה ידידותית ליהודים. לחלק ניכר מן התיאורים של האהדה הקתולית שהתפרסמו בדפי *JC* היה ערך מזערי יחסית לתקריות שבהן הפגינו קתולים יחס שלילי ליהודים שעליהן דווח בשבועון. חלק ניכר מביטויי האהדה הקתולית הוצגו במדור "חדשות בעולם ובמושבות". מדור זה פרסם ברוב המקרים קטעי חדשות תמציתיים. מקרים פעוטים של גילויי

היחסים בין יהודים לקתולים בבריטניה לא זכו עד כה לתשומת לב רבה במחקר ההיסטורי על יהדות בריטניה בעידן המודרני.¹ מעט נכתב על התגובות של יהודי בריטניה לשיח הקתולי על היהודים אשר רווח בשלהי המאה התשע-עשרה ובראשית המאה העשרים. המאמר שלפניכם הוא ניסיון למלא את החסר הזה לפחות באופן חלקי מתוך עיון בעיתונים יהודיים שיצאו לאור בבריטניה בין השנים 1890–1925. בשנים אלה היו התרחשו אירועים חשובים כגון פרשת דרייפוס, עלילת הדם של הילזנר, הכרזת בלפור ואשרורו של המנדט הבריטי בארץ ישראל. אי אפשר להציע ניתוח כולל של מגוון העיתונים היהודיים העצום שיצאו לאור בבריטניה באותה תקופה. התיאור שלהלן מתמקד בשלושה שבועונים יהודיים שיצאו לאור בלשון האנגלית: *The Jewish Chronicle (JC)*, *The Jewish World (JW)*, *The Jewish Guardian (JG)*

JC היה שבועון פופולרי ותיק ובעל השפעה על דעת הקהל בקרב יהדות בריטניה. הוא החל לצאת לאור בשנת 1841 והיה במהרה לעיתון הנפוץ ביותר בקהילה. הוא סיפק תמונה מקיפה של החיים היהודיים בבריטניה, דיווח על אירועים בין-לאומיים שהיה בהם משום עניין לקהילה היהודית ופרסם פרוטוקולים ותזכירים של מוסדות יהודיים חשובים כמו ועד השליחים (The Board of Deputies). השבועון לא רק דיווח על האירועים אלא גם השפיע על הדעות הרווחות בקהילה. דיויד צסרני (Cesarani), מומחה ל-*JC*, כתב כי העיתון "נטל חלק בולט בריתמוס של חיי הקהילה היהודית האנגלית ובטקסיה".² הוא שימש לי סמן חשוב, גם אם חלקי, של המחשבה והשיח של יהדות בריטניה.

בשנים שאני עוסק בהן עמדו בראש *JC* שני צמדים של עורך ראשי ובעלים שונים זה מזה. משנת 1878 ועד דצמבר 1906 היה השבועון בבעלותו של ישראל דיוויס (Davis) ועורכו הראשי היה אשר מאירס (Myers) שהלך לעולמו במאי 1902. תחת שרביטם של דיוויס ומאירס ייצג העיתון קהילה שרובה המכריע התנגד לציונות. החלק הראשון של המאמר בוחן את *JC* תחת הנהלת הצמד הזה בין השנים 1890–1902.³ בשנת 1906, במהלך כהונתו של פיוס העשירי כאפיפיור, נעשה ליאופולד גרינברג (Greenberg), תומכה הנלהב של הציונות הפוליטית וחברו של הרצל, לבעל המניות העיקרי ולעורכו הראשי של העיתון. גרינברג שלט בעיתון ללא עוררין עד פטירתו בשנת 1931. לבעלותו היו השלכות בולטות, משום שתחת שרביטו אימץ העיתון נימה לוחמנית אשר אפשר לראותה באופי הדיווחים על הגישה הקתולית ליהודים. בשנת 1913 רכש גרינברג

אהדה קתולית פורסמו לעתים תכופות במדור החדשות מאוסטריה-הונגריה. להלן דוגמאות מספר:

ההתנגדות לאנטישמיות בווינה קיבלה תנופה עקב פרסומו של קונטרס פרי עטו של מלומד קתולי שבו נידונו שתי שאלות. האחת, "האם קתולי אמיתי יעז להיות אנטישמי?". השנייה, "האם שנאת ישראל אינה חטא מצער?".⁷

כשנפטר בנו של אחד מיהודי העיירה פולק פוספוקי (Fülel-Püspüki) אשר בהונגריה, עשה הכומר הקתולי קורנל פאביאן מעשה ראוי לשבח. בהיותו מודע לעוני שבה חיה המשפחה הזאת הוא שילם את הוצאות ההלוויה והקבורה מכיסו. לאחר הטקס ביקר בבית המשפחה האבלה וניסה לנחם את האב השכול. ואמנם, גם בעיירה קונטיץ (Kunetitz) תמך אחד הכמרים בקשיש יהודי חסר כול.⁸

כומר קתולי תרם מכיסו מאתיים כתר לבניית בית כנסת בעיירה יאנושידה (Janoschida).⁹

ד"ר לואיג'י דה פביסיה, כומר קתולי בעיירה גוריץ (Goritz), כתב והוציא לאור קונטרס לזכרו של ד"ר אנג'לו לוי ז"ל, יהודי שנפטר בעיירה לאחרונה ואשר זכה להערכה עקב פעילותו הפילנתרופית וההומניטרית הענפה. מחבר הקונטרס הכריז שגם בהיותו כהן דת קתולי לא חטא כאשר רחש כבוד ליהודי המתפלל לאותו אלוהים השוכן במרומים.¹⁰

כתבות דומות שהופיעו בשנות התשעים של המאה התשע-עשרה בטור חדשות אוסטריה-הונגריה, במדור "חדשות בעולם ובמושבות". העיתון התייחס גם לתמיכת הוויטקין במפלגה הנוצרית-סוציאליסטית האוסטרית, תנועה בעלת נטיות אנטי-יהודיות אלימות בהנהגתו של קרל לואגר.¹¹ גם החדשות הללו לא האטו את קצב פרסומם של סיפורי אהדה ליהודים בטור של חדשות אוסטריה-הונגריה בשנים שחתמו את המאה התשע-עשרה. ייתכן שהעיתון פעל בהנחה שהדגשת היחסים הידידותיים בין יהודים לקתולים תמעיט בערכה של העוינות ליהודים, בייחוד זו של המפלגה הנוצרית סוציאליסטית.

גישתו של *JC* לדרמה שהתרחשה בצרפת בשנות התשעים של המאה התשע-עשרה יכולה להמחיש את תגובותיו לאיבה הקתולית. לאחר שביטא חשדות לגבי הרשעתו של הקפיטן דרייפוס כבר בדצמבר 1894,¹² צמצם העיתון את דיווחיו בנושא עד נובמבר 1897. אך בעקבות פרסום המסה "אני מאשים" מאת אמיל זולא ב-13 בינואר 1898 התלהטו הרוחות. גלי הסתה אנטי-יהודית פרצו ברחבי צרפת.¹³ תפקיד משמעותי בהסתה לאיבה ליהודים היה לכתב העת *La Croix* (הצלב), שנחשב לשופרו של המסדר האוגוסטיני של עליית מריה (*Congregation of the Augustans of the Assumption*).¹⁴ *JC* השקיע מנקודה זאת מאמץ בדיווח על השתלשלות האירועים, ואף נטה להוקיע את המתססים הקתולים בצרפת. אף שהחל לפרסם דיווחים מפורטים על הפרשה והציג שוב ושוב את טיעונו התומכים בחפותו של דרייפוס, גישתו לדרמה הייתה מסויגת למדי. צטרני הבחין שהשבועון דיווח על התביעות למשפט חוזר, אך התבטא בלשון שאינה "נטולת ספקות".¹⁵ העיתון הסיק שעדיף להשאיר את המחאות ל"עמדתם הראויה לשבח של הגויים".¹⁶

אף על פי שהעיתון ביקר והוקיע את תפקידם של הקתולים בפרשה, לעתים תכופות הוא חתר לרכך את דיווחיו על המעורבות הנוצרית במסע ההכפשה. מגמה זו התבטאה בהתמקדותו במקרים יוצאי דופן או בהטלת האחריות על כיתות ומסדרים במקום על

הכנסייה כולה. לדוגמה, בפברואר 1899 בירך *JC* על "התפכחותם של אנשים בדת השלטת" ושיבח את מינויה של ועדה קתולית שלא תמכה בהוקעתו של דרייפוס.¹⁷ העיתון סבר כי אולי האחריות להסתה מוטלת על המסדר הישועי בלבד, ולא על כל הקתולים באשר הם.¹⁸ הקתולים הבריטים הצטיירו בין דפיו כיוצאי דופן בעיונות הקתולית כלפי היהודים. כך למשל נכתב בו כי לאיבה הקתולית בצרפת "אין מקבילה באנגליה".¹⁹ כראיה להתנגדות הקתולים הבריטים לתוקפנות כלפי היהודים הציגו קטעים ממכתביהם של הארכיבישוף מגלזגו ושל בישופים אחרים המכהנים באנגליה.²⁰ אך בעוד בכירי הכנסייה הקתולית הבריטית הסכימו כי הגישה העוינת ליהודים "זרה לכנסייה הקתולית", אין במכתביהם שצוטטו הודאה בכך ששנאת היהודים בצרפת כללה מרכיב קתולי. הייתה בהם נימה חמקמקה ועמומה שלא זכתה משום מה לתשומת לבו של העיתון. לדוגמה, הארכיבישוף מגלזגו הכריז שלייהודי בריטניה "אין ממה לחשוש" כל עוד יהיו "אותו גוף המתנהג כראוי, כפי שאנו מכירים". גם הבישוף ממידלבורו טען כי "באיטליה ובצרפת בלטו היהודים בהתקפותיהם הצוננות על הכנסייה הקתולית והכס הקדוש".²¹ ב-22 בספטמבר 1899 הביע העיתון את הוקרתו לקרדינל ווהן (Vaughan), ראש הכנסייה הקתולית באנגליה ובעליו של העיתון *The Tablet* (הלוח), משום שגינה לכאורה את שנאת היהודים במפלגה הקלריקלית הצרפתית.²² ברם הקרדינל ווהן הביע בסך הכול רק את התנגדותו להרשעת דרייפוס. הוא לא הודה בקיומו של רגש אנטי-יהודי בקרב הקתולים הצרפתים, ולבטח לא הוקיע נימה שכזו.²³ *JC* לא רק הפליג בפרשנות יתר להערותיו של הקרדינל ווהן, אלא נראה שפתיבו העלימו עין מן הצביון החמקמק ולעתים האלים של העיתון *The Tablet* במהלך הדרמה.²⁴

JC האיר באור חיובי את *The Tablet* חרף גישתו הבעייתית והדור משמעת ליהודים. לדוגמה, בדצמבר 1899 דיווח *JC* שהעיתון *The Tablet* הוקיע את עלילת הדם שבה האשימו את היהודי ליאופולד הילזנר (Hilsner) מן העיירה פולנה שבבוהמיה כאילו היה מעורב ברצח פולחני. *JC* הכריז כי

תגובות העיתונות הקתולית האנגלית המתומנות כראוי מפחות בנו תקווה שגם בימינו הנאורים יבחר הוויטקין בצדק, ויתנהל בהתאם לתקדימים של המסורת העתיקה שלו ויהיה צודק לא פחות משהיה בימי הביניים. נקווה שבדפי ההיסטוריה תופיע עוד הצהרה אפיפיורית, urbi et orbi, שתזכה את בני עמנו מן הפשע המזוויע שייחסו להם.²⁵

חיפוש התקדים מימי הביניים, לפיו לדידו של *JC* "הכס הקדוש הצדיק את זכותו להיתפס כנציג החוק והצדק", הוא אנכרוניסטי.²⁶ אולם ראוי לציין כי מערכת *JC* העדיפה להתעלם מן היסודות החשוכים שעלו באותו הקשר בדפי *The Tablet*. המאמר המקורי אמנם קונן על "השנאה הלא נוצרית" של עלילות הדם, אבל אף שלכאורה הוא לימד סנגוריה על היהודים, לא הוצגה בו הסתייגות מ"סכסוך פוליטי או כלכלי שאפשר להצדיקו במדינות או בחבלי ארץ מסוימים". המאמר הבהיר כי אין להתלונן אם וכאשר

במדינה כזו או אחרת, המאמץ היהודי לדחוק את רגלי הנוצרים מתחום מסוים מעורר התנגדות מאורגנת, או אם נאבקים במדינות הללו בהשתלטות יהודית על העיתונות או שוק ההון. אם נוטים היהודים בחבלים מסוימים של צרפת, אוסטריה או רוסיה להתנהל בצורה המזמינה פעולות תגמול כלכליות או פוליטיות, עליהם להאשים רק את עצמם במעל.²⁷

בשנת 1913 דיווח העיתון כי עיתון הוויטיקן *Osservatore Romano* תיאר את ראש עיריית רומא כ"פרודיה מגוחכת של שופט אזרחי האוחז בהשקפה שאינה אלא תמהיל אקזוטי של יהדות עם תפיסת הבונים החופשיים".³⁸ ה-*JC* הבחין כי תרחיש הקנוניה בין יהודים לבונים חופשיים מופיע גם בעיתונות הקתולית האנגלית, אשר לטענתו "ייחסה כל צורה של תסיסה פוליטית כנגד הממסד ברחבי אירופה בראש ובראשונה להשפעה החזקה של היהודים בשיתוף הבונים החופשיים על העיתונות". לסיכום הסיק כי "שילוב שני הגורמים והאשמת היהודים באחריותם כשותפים לדבר עבירה עם הבונים החופשיים למעשי הטבח האחרונים תחת הממשל התורכי החדש, ייחשב לרעיון משובח ולצעד קדימה של התעמולה האנטישמית".³⁹ באוגוסט 1914 הלך לעולמו האפיפיור פיוס העשירי. לטענתו של דיוויד קרצר התמתנה הגישה העוינת ליהודים במהלך כהונת האפיפיור הבא, בנדיקטוס ה-15. במקביל התמעטו אזכורי הקנוניה בין היהודים לבונים החופשיים בחוזרי הוויטיקן ובעיתונות הקתולית.⁴⁰ מראשית כהונתו של בנדיקטוס ה-15 ועד הצהרת בלפור התפרסמו פחות ידיעות שנימתן מביעה יחס שלילי לקתולים גם בדפי *JC*, והתפרסם מספר גדול יותר של ידיעות שנימתן חיובית יותר.⁴¹ העיתון דיווח אף שהקהילה הקתולית הביעה את תמיכתה בציונות.⁴² אלא ששתימת הוויטיקן בציונות הייתה ברובה פרי הדמיון, ואם הייתה "תמיכה" כזאת היא נגזרה ללא ספק לאחר הצהרת בלפור. כך הצהיר שר החוץ של הוויטיקן דאז, הקרדינל גספרי (Gasparri): "פעמוני הוויטיקן אינם מצלצלים בגיל לרגל כיבוש ירושלים. קשה לנו לאמץ חלק מלבנו שנמסר לתורכים על מנת שיימסר שוב, הפעם לידי הציונים".⁴³

גם הקרדינל בורן (Bourne), ראש הכנסייה הקתולית של בריטניה בין השנים 1903-1935, התווה את עיקרי עמדתה העוינת של הכנסייה לציונות במזכר שנועד לראש ממשלת בריטניה ואשר הבהיר שאין אמת בטענה כי האפיפיור הביע את אמונו בציונות.⁴⁴ במאוס 1919 תקף האפיפיור בנדיקטוס ה-15 בנאום חשוב את ההתיישבות בארץ הקודש בידי כופרים וזרים שאינם קתולים.⁴⁵ הצהרות אלה ודומות להן התפרסמו גם בעיתונים קתוליים. בתגובה למגמה זו שב ואימץ ה-*JC* גישה לוחמנית כלפי הקתוליות.

באוגוסט 1918 הגיב העיתון על מסע ההסתה האנטייהודי של גילברט קית צ'סטרטון (Chesterton) ומתח ביקורת מרה על טענתו כי אנשי הקהילה היהודית בבריטניה אינם יכולים להיות אזרחים נאמנים.⁴⁶ אף על פי שצ'סטרטון נמנה באופן רשמי עם העדה האנגלית קתולית (הכפופה לכנסייה האנגליקנית) עד שהוטבל לקתוליות בשנת 1922, ליאופולד גרינברג ראה לנכון להתייחס אליו ולהוקיעו בשל השקפת העולם הנוטה בבירור לעבר רומא.⁴⁷ בתגובתו על ביקורתו של צ'סטרטון על היהודים הסיק גרינברג כי "מתקפות נגד אנשינו מבטאות כמעט ללא יוצא מן הכלל רק פלח מסוים מן האוכלוסייה – את מאמיני הכנסייה הקתולית. כמו בכל ארץ, גם בארץ זו האנטישמים הבוטים ביותר הם אלה הכפופים לרומא".⁴⁸

בשנת 1920 הגיב ה-*JW* על קביעתו של הקרדינל בורן כי "הציונות נגועה בבולשוויזם", בטענה כי אמירה כזאת "היא בדיוק מסוג הדברים שהיו יכולים להיפלט מדל שפתייהם של האנטישמים הנודעים לשמצה בין אחיו לאמונה הקתולית, אנשים כמו צ'סטרטון [הילר] בלוק (Belloc)".⁴⁹ לא הייתה זו הפעם הראשונה או האחרונה

במילים אלה הסתייג *The Tablet* מן האיבה הימני-ביניימית המכוערת של עלילות הדם, והוקיע במקביל קנוניות יהודיות על רקע חברתי, פוליטי וכלכלי. המאמר טען עוד כי מעבר לזה, ביטולן המקובל של ההאשמות ברציחות הפולחניות אינו סותר את "העובדה כי בכמה מקרים ייתכן שהיהודים באמת רצחו ילדים נוצריים, ואף רצחו ממניעים מגונים (in odium fidei), למשל עקב היותם ילדים נוצרים ותו לא". המאמר סבר גם כי לרציחות המזדמנות הללו לעתים היו היבטים מגונים כשל "צליבה, דימום עד מוות ומה לא".²⁸ גם המאמר שפרסם המלומד הישועי הרברט תרסטון (Thurston) שנה קודם לכן בכתב העת הישועי *The Month* (החדש) גינה את עלילות הדם. אולם גינויו הוכתם בטענה שאף על פי שהיהודים אינם נוטים לרצח פולחני בדרך כלל, עדיין מתבצעות רציחות שכאלה עקב מניעים מרושעים (כמו שנאת הנצרות) "בהתפרצויות מבודדות של פנטיות חסרת אחריות להן מתכחשים קהל מאמיני דת ישראל המשכילים והטובים מתוך שאט נפש נעלה".²⁹ ואכן, תרסטון דן בכך בפרוטרוט בחיבורו "תולדות חיי הקדוש יו מלינקולן". הוא טען כי "אי אפשר להאשים את היהדות כולה בזוועות הללו. אך קשה לבטל לחלוטין את כל הראיות למעורבות יהודית נואלת במעשי רצח שכאלה ולהכריז על כולן כעל סיפורי בדים מבית היוצר של הדעה הקדומה העממית".³⁰ לאחר מכן משער תרסטון כי היו יהודים אשר נטו להקיז את דמם של קורבנות חפים מפשע עקב אמונתם בכישוף.³¹ חרף הנימה הבעייתית הזו השתדל *JC* להמעיט בערכן של המחאות הקתוליות הדורמשמעות נגד עלילות הדם ושיבח את מחבר המאמר על "מאמציו הנאורים להוקיע שקרים איומים הרווחים בקרב שונאי ישראל".³²

ה-*Jewish Chronicle* בעידן ליאופולד גרינברג

תחת שלטת ליאופולד גרינברג נטה *JC* להגיב, לעתים באופן פולמוסי בולט, על תקריות שפורשו כביטויי איבה קתולית. אחד הנושאים שבהם עסק העיתון בתקופה זו היה חטיפתם של ילדים יהודים למנזרים קתוליים. לא היה חידוש בחטיפות אלה, וכפי שהזכיר העיתון לקוראים בשנת 1908, רק יובל שנים קודם לכן אירעה ברומא פרשת מורטרה (Mortara) הידועה לשמצה, שבה הוטבל ילד יהודי בסתר ולאחר מכן נלקח בכפייה מבית הוריו בידי שליחי הכנסייה בעיר.³³ העיתון הדגיש כי חטיפת ילדים הייתה עניין שבשגרה גם בתחילת המאה העשרים. בשנת 1908 התפרסמה סדרת כתבות על שני מקרים שבהם נכשל מאמצם של הורים יהודים לשחרר ילדים חטופים שהוחזקו במנזר קתולי בוורשה.³⁴ שנה לאחר מכן דיווח העיתון כי "נערה נוספת, בת חמש עשרה, נחטפה בידי כומר קתולי בוורשה", אבל "עד כה כל המאמצים לשחרר את הקורבן מידי לא הניבו פרי".³⁵ גם בשנת 1913 דווח כי "מאתיים ילדות יהודיות קטנות נחטפו למנזר קתולי" בעיר גרודנו.³⁶ נוסף על כך, גרינברג הגיב בעקיבות לסיפור המתמשך על קנוניה אנטי-כנסייתית שנתקמה כביכול בין היהודים לבונים החופשיים. כך דיווח העיתון בשנת 1910:

ושוב מוטל כל כובד משקלה של הכנסייה הקתולית על כף המאזנים נגדנו. גם הכומר הנוצרי הנאור והליברלי של קהילת סנט לואי מצרפת הטיף לצאן מרעיתו הנאמן ועודד את מאמיני הכנסייה שלא לבחור במועמדים יהודים ובונים חופשיים. האב הקדוש התריע ש"הסכנות שבמערכת הבחירות הם מועמדים יהודים ובונים חופשיים. ראוי שכל בניה הנאמנים של הכנסייה יבלמו את ההשפעות המזיקות הללו".³⁷

שתי פגישות עם הקרדינל גספרי בוטיקן. וייצמן ציין שגספרי היה "ידידותי למדי" אף על פי שדבריו לא היו חד משמעיים בדיונם על היהודים ופלסטינה.⁶⁰ למרות דחיית הבקשה לראיון אישי עם האפיפיור, הסיק כתב *JC* ברומא ב-28 באפריל שהראיון עם וייצמן משמש ראייה לכינונה של "ידידות בין הוותיקן למנהיגות הציונית".⁶¹ גם ב-12 במאי 1922, בהתקרב מועד אשרורו של המנדט הבריטי, דיווח העיתון כי "רגשות הוותיקן כלפי הציונות כעת הם ידידותיים יותר מבעבר".⁶² אף על פי כן, כאשר המנדט הבריטי לא אושר בחבר הלאומים האשים ליאופולד גרינברג את הוותיקן. סגנון הכתיבה של *JC* נעשה עיון ומריר מאוד. וכך נאמר באחד ממאמרי המערכת: אין עדות מוצקה יותר לכך שהמדיניות הציונית בפלסטינה, אשר בה תומכות כל המעצמות בזירה העולמית, היא מדיניות שערכה לא יסולא בפז ליהודים. מגמה כזאת תשפר את מעמד היהודים בעולם כולו ותגונן עליהם, לפחות במידה מסוימת, מפני צרות האופק הדתית הנלווה ומן השעבוד של הדעה הקדומה הדתית הפושה ברחבי העולם. ואכן, הכנסייה הקתולית הייתה מאז ומתמיד מדכאת היהודים, או לפחות גורם שהפעיל עליהם לחץ מעיק ודחק. הגישה שאימצה הכנסייה מאז הצהרת בלפור מפגינה כי מוסד זה לא למד דבר וחצי דבר על סובלנות דתית ולא נסוג ולו טפח מהסתגרותו ונחשולתו הקנאית ונתר חשוך כשהיה.⁶³

כתב העיתון ב'נבחה סיכום:

אנו מייחסים את ההתנגדות שעלתה בעצרת להשפעת הוותיקן והכנסייה הקתולית. ראוי לציין כי צרפת, ספרד, ברזיל, בלגיה ואיטליה הן המדינות שעמדו בדרך והכשילו את המהלך – כולן מדינות הנתונות תחת השפעתה החזקה של הכנסייה הקתולית... אין ספק שבכך מממשיכה הכנסייה הרומית במדיניות עתיקת היוםין הנגועה בשנאת ישראל, בדעה קדומה צרת מוחין נגד היהודים ובתשוקה עזה לפגוע בהם בכל דרך כ"אנטיכריסט".⁶⁴

בעזרת הרעיון של אוגוסטינוס הקדוש על היהודים כעם יד נצחית המונח בתשתית העוינות של הוותיקן, ניסה *JC* לתת הסבר תאולוגי לאמונה של הכנסייה הקתולית כי

יש לקיים את היהודים כעם הנודד והמבוזה של האנושות, עם דחוי, קרוע לגורים שנבצר ממנו לכוון לעצמו ישות לאומית. גורלה המר של היהדות הוא משום הוכחה לאמינות הדוקטרינה של הכנסייה הקתולית – והרי קללה נצחית חלה על ראשו של היהודי, שלכאורה שפך את דמו של ישו, ואשר ברוב עיקשותו אינו מקבל עליו את האמת הגלומה במשנתו של הצלב.⁶⁵

ביולי 1922, כאשר אושר המנדט שלוהו בספר לבן אשר הגביל את גודל האוכלוסייה היהודית בפלסטינה ואת העלייה לארץ, גרינברג לא התפעל, בלשון המעטה. הוא התייחס לספר הלבן כאות לבגידת הממשל הבריטי והטיח האשמות בוטיקן בגין התערבותו וכנגד "שנאת היהודים המרירה וההיסטורית" שטיפח. גרינברג קונן שעדיין לא בא היום שבו יחדל העולם לצדד "בחזרת הכנסייה החשוכה [...] ובחשש הכנסייתי מפני בני עמנו ובחוסר הרצון הטוב המפורש שלה".⁶⁶

The Jewish Guardian

העיתון דיווח בקביעות על תקריות אנטישמיות בבריטניה ומחוץ לה. אולם תגובתו על האיבה הקתולית הייתה נדירה ומתונה, יחסית לקו התקיף שנקט *JC*. על רקע התנגדותו האופיינית של *JG* לציונות

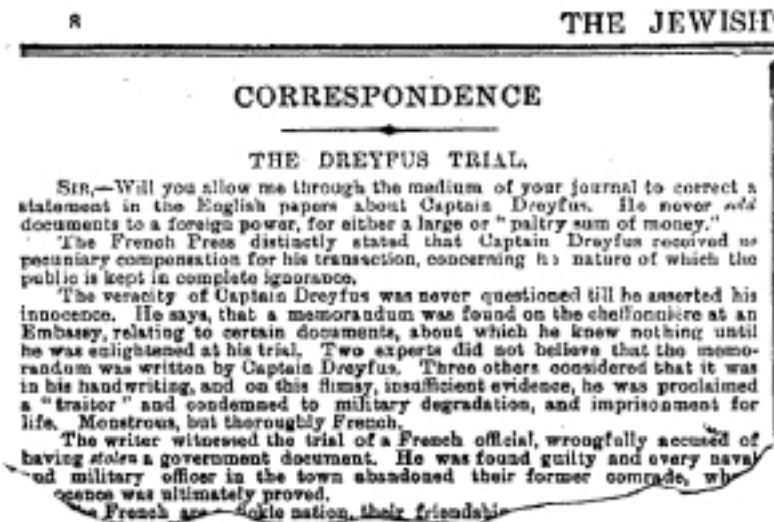
שגרינברג ניצל את הבמה שנתנו לו *JC* ו-*JW* כדי להגיב על דבריו של צ'סטרטון ולנגח אותו.

משנת 1918 ועד תום כהונת האפיפיור בנדיקטוס ה-15 הקפיד *JC* לדווח על ההסלמה המדאיגה בגישת הוותיקן לארץ הקודש. עם הזמן השתכנעו בעיתון שבחוגים קתוליים מסוימים רואים בפלסטינה זירה פוטנציאלית שבה יכול הוותיקן להתור להשבת שליטתו הטמפורלית האבודה. בפברואר 1919 דיווח *JC* על תמיכתו של הקרדינל בורן בתכנית ליישוב פלסטינה במהגרים מובטלים מן האי מלטה. העיתון תיאר את התכנית כ"מזימה החלטית מאד [...] ליישב את הארץ ביסוד קתולי משמעותי".⁵⁰ באוגוסט של אותה שנה דיווח העיתון כי "בוטיקן שוקלים לייסד מכללה ללימודי מקרא בירושלים" כיריית הפתיחה לפעילות שמתכנן הוותיקן בארץ הקודש.⁵¹ באוקטובר דווח כי "העיתונות הקתולית באיטליה מנהלת מסע תעמולה למען כינון פרוטקטורט איטלקי בפלסטינה".⁵² העיתון המשיך לדווח על ההתפתחויות גם בשנים הבאות. לדוגמה, בשנת 1925 דיווח כי "בכל העיתונים הקתוליים באיטליה מתפרסמים מאמרים התובעים שמדינה זו תכהן כאפוסטרופסית של המקומות הקדושים ושהאחריות הישירה לכך תוטל על נזירי המסדר הפרנציסקני".⁵³ עיתוניו של גרינברג הגיעו למסקנה המתבקשת כי מקור ההתנגדות העיקרי לציונות מצוי בוטיקן. כך לדוגמה דיווח *JW*:

חרדת הוותיקן מן התרחיש שבו יורשו היהודים לכוון לעצמם בית לאומי בפלסטינה היא משמעותית. אפשר להסיק שקרוב לוודאי שעיקר ההתנגדות לציונות מחוץ ליהדות נובעת מחרדה זו. חששותיה של רומא מבוססים מטבעם על דעה קדומה דתית אנטייהודית. אולם כאשר מתבוננים מקרוב בתחזיות של הכס הקדוש החרד כל כך מפני רודפיו היהודים אי אפשר להתעלם מן הנופך הקומי של התופעה.⁵⁴

בשנים 1920-1921 דיווח *JG* שהקרדינל בורן תקף שוב את הציונות והביע את הסתייגותו מן האפשרות שהיהודים ישלטו במקומות הקדושים.⁵⁵ בתגובה על דברים המיוחסים לקרדינל בכיר אך אלמוני המכהן בוטיקן, אשר פורסמו בעיתון האיטלקי *Il Secolo*,⁵⁶ הטיח *JC* בועם כי "התפרצותו של הקרדינל בורן נגד הציונות, שאליה התייחסו בשבוע שעבר, לא נבעה מדעתו האישית, אלא התאימה למדיניות המוכתבת מן החלונות הגבוהים של הוותיקן". העיתון הכריז בהמשך כי ייתן פומבי "לראיות בגנות גישתה של הכנסייה הקתולית, על מנת שכל היהודים יעריכו את עוצמת המשטמה של אויביהם המסורתיים. לאמינותו של דבר הכנסייה הקתולית מזכירה את שושלת בני בורבון – היא אינה שוכחת דבר ואינה לומדת דבר".⁵⁷ גם בדפי ה-*JW* צוינה איבתו של הקרדינל בורן לציונות. בעיתון הזה הסיקו שהסיבה האמיתית להתנגדותו החרפה ל"לאומיות היהודית" נובעת מכך "שמשמעותה היא ישועה ליהדות, ישועה שתשמר את קיומה הדתי של היהדות ותחזק את האמונה בה בקרב העם היהודי".⁵⁸

לאחר פטירתו של בנדיקטוס ה-15 בפברואר 1922 ירש מונסניור ראטי (Ratti) את הכס הקדוש ונטל לעצמו את השם פיוס ה-11. *JC* שיבח את "למדנותו המעמיקה ואת כישוריו הדיפלומטיים" של האפיפיור החדש והסיק כי מינויו לכהונה הרמה ירעיף ברכה לעולם כולו. העיתון הוסיף כי זוהי "קריאה לשלום" שהיהודים יכולים לראותה כמעין "עדות לידידות טובה".⁵⁹ לזמן מה פירש העיתון התפתחויות באופן חיובי. באפריל 1922 קיים חיים וייצמן

מכתב למערכת בזכות דרייפוס - ב'ואיש כרוניקל

שנכתבו בידי נוצרים. אחד נכתב בידי מוד פטר (Maude Petre), נזירה קתולית שהסתכסה עם רשויות הכנסייה מפני שזוהתה עם התנועה ה"מודרניסטית"⁷¹. המאמר השני, שהתפרסם ב-5 במאי, נכתב בידי פולמוסן אנגליקני נודע ששמו דין אינג' (Dean Inge). מאמר זה פורסם במקור בעיתון *Evening Standard* ב-27 באפריל ודן במסורת האנגלית המקובלת כי ראוי "לשכוח מה מוצאו הגזעי של אדם החי בקרבנו כאנגלי טוב". מחבר המאמר סיכם כי להבדיל מן הקתולים, היהודים האנגלים הפגינו מאז ומתמיד את נאמנותם לבריטניה ומעולם לא קשרו קשר להתנקש במלך.⁷² ואכן, בחוגי ועד השליחים ובמערכת *JG* הגיעו למסקנה שמאמר זה יכול לשמש בסיס הולם לקונטרס המגנה את כתב הפלסטר של בלוק. תיק מסמכים הנוגעים לעריכת הקונטרס שמור בארכיון ועד השליחים עד היום.⁷³ בדומה ל-*JG* צייטו גם *JC* ו-*JW* בנדיבות ממאמרו של דין אינג'.⁷⁴ עם זאת גרינברג הסתייג בחריפות מן הכוונה לבסס על המאמר הזה תגובה יהודית מאורגנת. הוא האמין כי היהודים צריכים ללמוד להגן על עצמם במקום להיחבא מאחורי מגיניהם הלא יהודים. *JC* הקשה: מדוע "חייבים היהודים להיחפז ולהיאחז בכל מילה אוהדת הנפלטת מדל שפתיו של לא יהודי"? יתרה מזאת, העיתון גרס כי "גם אילו הגיעה המועצה למסקנה המאוחרת כי ראוי להתנגד לספרו של מר בלוק, לבטח הייתה יכולה למצוא יהודי שיחבר עלון קולע למטרה זו".⁷⁵ *JG* טען בניגוד לעמדה זאת כי דווקא משום שמחבר המאמר אינו יהודי יכולה עמדתו להיחשב בלתי משוחדת. תגובה זו עשויה לרמוז כי "העיתונים היהודיים-לאומיים", כלומר *JC* ו-*JW*, מתקנאים בתקדים הבלעדי של *JG* משום שהקונטרס הרשמי של ועד השליחים נשען על החומר שיצא לאור ממכש הדפוס של *JG*.⁷⁶

למעט התגובות הללו בגנות *JG* ובלוק התפרסם רק קומץ של מאמרים הנוגעים במישרין לקתולים; רבים מאלה לא היו עוינים. באחד מהמאמרים הללו טענו, למשל, כי "אילו היה המחנה האנטי-יהודי משיג את מטרתו, היו נשללות זכויותיהם של היהודים ושל

אין זה מפתיע שלא הגיב בחריפות על מה שנתפס במערכת *JC* כהתערבות הגסה של הוויקינג בפלסטינה. כאשר מצא העיתון סיבה מספקת להעברת ביקורת על הקתולים זה נבע במידה ניכרת מן הכוונה לבקר אישים כמו הילר בלוק או צ'סטרטון, אשר פסלו את האפשרות שיהודים יכולים להיות אנגלים לכל דבר.

כאמור, צ'סטרטון טען בספרו *The New Jerusalem* (ירושלים החדשה) אשר יצא לאור בשנת 1920, כי היהודים לעולם לא יוכלו להיות אנגלים. לדידו הייתה הציונות רעיון טוב ולכן על היהודים להגר מבריטניה לפלסטינה בהקדם האפשרי. יהודים שיבחרו להישאר בבריטניה ולא לנסוע לפלסטינה יידרשו על פי החוק ללבוש גלימות ערביות.⁶⁷ *JG* הגיב בהצהרה שצ'סטרטון "חיבר ספר מטופש". העיתון הצהיר שמן הסתם צ'סטרטון "היה רואה בתלונתו של מוכר ספרים יהודי דלפון – שהמחיר הנקוב של הספר, שנים עשר שילינג ורשה פני, יקר מדי בהתחשב בשלוש מאות עמודיו ריקים – סימן לנטייה מולדת וחולנית לעיסוק בכספים".⁶⁸ עם זאת מערכת *JG* הייתה מוטרדת יותר מן השיח של בלוק, שהיה ארסי יותר. לדעתו היהודים הם יסוד זר וחבלני שלעולם לא יוכלו להשתלב כיאות בחברה. להבדיל מצ'סטרטון, בלוק התנגד לציונות כיוון שהאמין שבידולם "מרצון" של היהודים בגבולות המדינה שבה הם התגוררו הוא הפתרון היחיד ל"בעיית היהודים" אשר עשוי להועיל לשני הצדדים. לאחר שפרסם בלוק את ספרו *The Jews* (היהודים) התייחס *JG* פעמים רבות לספר האנטישמי.⁶⁹ אך במקום ביקורת ישירה, העדיף *JG* לבקר בעקיפין ולתמצת תגובות שפורסמו בכתבי עת אחרים. רוב העמדות שציטט העיתון היו פרי עטם של מבקרים לא יהודים. לדוגמה, ב-12 באפריל 1922 התפרסמה בעיתון ביקורת מפורטת וארוכה על הספר, שציטטה מכתב עת ששמו *The Referee* (הפוסק). לפי ביקורת זו היהודים הם אנגלים טובים גם אם נולדו מחוץ לגבולות המדינה, ולעתים קרובות הם נעשים אזרחים אנגלים טובים יותר מצרפתים כבלוק.⁷⁰ גם במאי 1922 פרסם העיתון שני מאמרים בגנות בלוק,

המתאם בין גישות ההנהלות לציונות לבין השיח האופייני לכל עיתון על הקתולים היה מובהק. *JC* הציג את יהודי בריטניה כמתבוללים מצליחים וכאנגלים נאמנים ושלווים. העיתון נטה לרפות את ידי התומכים בהתארגנות יהודית נגד האנטישמיות. פורסמו בו דיווחים על תקריות בולטות של איבה קתולית כגון בפרשת דרייפוס. עם זאת, כאשר דווח על אירועי הסתה קתולית יחסה העוינות בדרך כלל לתכנון של המסדר הישועי. אפשר לשער שכדי לשמר את הידידות עם הקתולים האנגלים נטה העיתון לפרשנות אוהדת של הצהרות שהתפרסמו בעיתונים אנגליים-קתוליים אשר לא גינו את ההסתה מפורשות.

החל בדצמבר 1906 אימץ *JC* נימה פולמוסית וחרפה יותר. מגמה זו לא שיקפה שינוי בגישות האופייניות של היהדות האנגלית אלא את עמדת הנהלתו החדשה של העיתון. ליאופולד גרינברג לא חשש להרעיד את אמות הספים ולא שאף בהכרח שהיהודים יתאימו את עצמם למוסכמות המקובלות בבריטניה. לעתים נראה היה שהוא שש אלי קרב ונלהב לנקוט נימה נוקבת נגד יריביו. הוא אימץ קו פולמוסי יותר מזה של ההנהלה הקודמת כלפי העוינות הקתולית. לעתים, כאשר נראה היה שאפשר לגבור על התנגדות הוויטיקן לציונות, התרכך העיתון ומיתן את דיווחיו.⁸⁵ אולם תוקפנותו כנגד הכנסייה הקתולית החריפה עקב הניסיונות הכושלים לאשרורו של מנדט בריטי ראוי לשמו בחבר הלאומים. לדידו של גרינברג היו תנאי המנדט אות לבגידתה של ממשלת בריטניה. ואכן, הוא הוקיע את הוויטיקן על היותו מקורה העיקרי של העוינות לציונות.

להבדיל מגישתו של גרינברג, *JG* לא הביע חרדה מפני ההסתייגות הקתולית מן הציונות ואף היה מסוגל לקבלה במידה מסוימת. הוא נטה להטיל את עיקר האחריות לתסיסה האנטי-יהודית ששררה אז על "הציונות הקיצונית". יתרה מזאת, במערכת *JG* הזדעזעו יותר מטיעוניהם של מחברים קתולים שקבעו במפגיע כי אין ליהודים יכולת להיות אנגלים לכל דבר. בעוד גרינברג שש להגיב, במערכת *JG* העדיפו להימנע מפרסום תגובה יהודית מפורשת ולהתמקד בדיווחים העיתונאיים על פועלם של נוצרים שהגנו על היהודים.

הערות

1. לאחרונה נערך מחקר על גישותיהם של קתולים אנגלים וגרמנים ליהודים בין השנים 1918-1939, העשוי להקטין את הפער הזה. ראו U.C. Ehret (2006). *Catholics and Antisemitism in Germany and England, 1918-1939*, PhD thesis, University of London.
2. D. Cesarani (1993). 'The Importance of Being Editor: The Jewish Chronicle, 1841-1991', *Jewish Historical Studies*, 32, p. 276.
3. העיתון בעריכתו הזמנית של מוריס דופרק (Morris Duparc) לאחר מותו של מאירס בשנת 1902 ועד חילופי הבעלות בשנת 1906, אינו נדון במאמר זה.
4. D. Langton (2002). *Claude Montefiore: His Life and Thought*, London: Vallentine Mitchell, p. 14, 103.
5. לטענתו של ליאופולד גרינברג, היהדות הליברלית התרחקה מדי מן המסורת הדתית, מן הלאומיות ומן הזיקה הלאומית היהודית. השקפה זו אינה מספקת בסיס דתי נאות ומוצדק לכינון הזהות היהודית ונוטה להקל יותר מדי בערכן של ההתחייבויות הדתיות הרווחות ביהדות בדרך כלל. ראו "Are 'Liberal' Jews, Jews?", *The Jewish World*, 7.1.1920, pp. 3-4; 14.1.1920,

הקתולים כאחד".⁷⁷ ב-6 בפברואר 1925 חיבר קלוד מונטיפיורי, שנמנה עם המממנים העיקריים של *JG*, הספד חם לרגל מות ידידו הקתולי, הברון פון הוגל (Von Hugel). מונטיפיורי תהה בהספדו עד כמה מסוגלת היהדות להתחרות באמונה הקתולית המשלבת בין אתיקה חברתית לדת אישית ומוסדית. הוא סיכם שעל היהדות לשאול ולאמץ כמה מן היסודות הקתוליים הללו, "אם היהדות שואפת לשרוד כאחת הדתות הדגולות".⁷⁸

לקראת אשרור המנדט הבריטי, כאשר גברה התנגדותה של העיתונות של הקתולים והוויטיקן לציונות, אימץ גם *JG* נימה ביקורתית יותר. הסיבה לדאגה לא הייתה נעוצה בגישה האנטי-ציונית שהפגינו הקתולים, אלא באיבה האנטישמית השזורה בה. באפריל 1922 התאונן הפטריארך הלטיני של ירושלים, המונסניור ברלסינה (Barlassina), בהרצאה ברומא, שהמהגרים הציונים הציפו את העיר הקדושה "ב-500 פרוצות", וש"כמה מהיישובים החדשים מבוססים על עקרונות הקומוניזם".⁷⁹ יחסית לתגובתו של *JG*, *JC* הגיב על דברי הפטריארך בריסון. ה-*JC* דיווח שהפטריארך הקתולי של ירושלים "הכריז כי העולם הקתולי כולו צריך להתגייס ולפתוח במלחמת מצווה כדי למגר את חילול קדושת הארץ בידי הציונות",⁸⁰ והסיק מכך שהפטריארך אינו אלא "שליח הוויטיקן שלדידו המטרה מקדשת את האמצעים – כלומר את ההפצה של מסכת השקרים חסרי הרסן, את ההטעה הארסית ואת יתר התכסיסים והתחבולות העלובות שכמרים קנאים שכמוהו שולפים משרוולם. כל קופת השרצים הזו נועדה, כמובן, לבחוש ולהסית את דעת הקהל האנגלית כנגד היהודים".⁸¹ לעומת זאת, מערכת *JG* הכריזה במפגיע שאיננה מתכוונת "לתת פומבי בשנית" להכרזת הפטריארך מעל דפי העיתון, אולם הביעה תקווה שהוויטיקן "יפרסם במהרה את גינויו למען האינטרסים האמיתיים של הכנסייה הקתולית".⁸² ואכן, *JG* דרבן את ראשי הכנסייה הקתולית "לנסח בבירור את השגותיהם, אם הן אכן קיימות, כנגד המנדט בפלסטין", והדגיש כי "הערבים פועלים קבל עם ועדה כנגד מדיניות הממשל הבריטי; גם הכנסייה הקתולית צריכה לפעול כך". לאחר מכן התייחס המאמר לביקורתה של מוד פטרה על ספרו של בלוק, "היהודים", כדי להמחיש כיצד יכולים יהודים וקתולים "להבין ולהתייחס באהדה אלה אל נקודת הראות של אלה".⁸³ לבסוף האשים העיתון את הציונים כי התסיסה שעוררו הקצינה את הגישה הקתולית העוינת. לסיכום נאמר כי "הציונות הפוליטית צריכה להיות מודעת שגרמה להתנכרותם של רבים מידידיה הוותיקים של היהדות בלי לרכוש ידידים חדשים. עם אויבי הציונות נמנים הערבים, הקתולים ואף חלק ניכר מציבור משלמי המסים הבריטי". כדי להרגיע את המתוחות הזאת ראוי "שהפלג הקיצוני של היהדות 'הלאומית' יאמץ גישה פייסנית יותר".⁸⁴

סיכום

הנרטיבים הנפוצים של העיתונות היהודית בבריטניה בנוגע לקתולים לא ייצגו מעורבות עמוקה תרבותית או דתית. נרטיבים אלה עלו בדרך כלל בתגובה על גישות או פעולות קתוליות הנוגעות לעניינים יהודיים. במאמר השווייתי את התגובות האופייניות של שלושה הרכבים שונים של עיתונים והנהלות: *JC* תחת האנטי-ציונות של דיוויס ומאירס; *JG* (וגם *JW*) בשליטתו של ליאופולד גרינברג; הציוני; ו-*JG* ששימש כשופרה של הליגה של יהדות בריטניה.

- 16-17.
- 27 "The Jews and Ritual Murders", *The Tablet*, 25.11.1899, p. 841.
- 28 שם.
- 29 H. Thurston, "Anti-Semitism and the Charge of Ritual Murder", *The Month*, 91 (June 1898), pp. 567, 569.
- 30 H. Thurston, *The Life of Saint Hugh of Lincoln*, New York, Burns and Oats, 1898, p. 286.
- 31 שם, עמ' 286-287.
- 32 "A Catholic Protest against Anti-Semitism", *The Jewish Chronicle*, 17.6.1898, pp. 17-18.
- 33 "The Mortara Affair", *ibid.*, 26.6.1908, p. 13.
- 34 "Abduction of a Jewish Girl", *ibid.*, 7.2.1908, p. 9; "Russia", *ibid.*, 14.2.1908, p. 9; "Russia", *ibid.*, 20.3.1908, p. 11.
- 35 "Abduction of a Jewish Girl", *ibid.*, 29.1.1909, p. 12.
- 36 "News from all Quarters", *ibid.*, 25.7.1913, p. 20.
- 37 "The Colonies: Canada", *ibid.*, 18.2.1910, p. 10.
- 38 "News from Many Quarters", *ibid.*, 26.9.1913, p. 19.
- 39 "Jews and the Craft", *ibid.*, 25.8.1911, p. 15.
- 40 D. Kertzer (2002). *The Popes against the Jews: The Vatican's Role in the Rise of Modern Anti-Semitism*, New York, Vintage Books, pp. 240-241.
- 41 ראו למשל, *The Jewish Chronicle*, 13.8.1915, p. 5; "The Pope and the Jews", *ibid.*, 14.4.1916, p. 9.
- 42 ראו למשל, "The Zionist Plan", *ibid.*, 25.5.1917, p. 6; "The Thanksgiving Meeting", *ibid.*, 7.12.1917, p. 5.
- 43 S. Minerbi (1990). *The Vatican and Zionism: Conflict in the Holy Land 1895-1925*, Oxford: Oxford University Press, p. 117 (להלן: *The Vatican and Zionism*: Minerbi). המקור העברי: יצחק מינרבי (1985). *הוואטיקאן, ארץ הקודש והציונות, 1895-1925*, ירושלים: יד בן-צבי.
- 44 "Letter from Cardinal Bourne", 25.1.1919, cited in D. Ingrams (1972). *Palestine Papers, 1917-1922*, London: John Murray, pp. 59-61.
- 45 לטקסט המלא של נאום זה ראו, Minerbi, *The Vatican and Zionism*, 131.
- 46 L. Greenberg, "In the Communal Armchair: Hit Back! Hit Back! Hit Back!", *The Jewish Chronicle*, 11.10.1918, p. 7. (להלן: "In the Communal Armchair" Greenberg).
- 47 כבר בשנת 1910, כאשר הקריירה שלו הייתה בחיתוליה, נטה צ'סטרטון להציג ברומנים מפרי עטו את הקתולים כמופת לנצרות טובה. בנובמבר 1911 הוא הרצה באוניברסיטת קמברידג' והכריז כי לדעתו "הכנסייה היוונית וזו האנגליקנית פחות קרובות לאמת מן הכנסייה הקתולית". *The Cambridge Daily News*, 18.11.1911, p. 4. על ערש מותו, בשנת 1915, זימן צ'סטרטון למיטתו את הכומר הקתולי ג'ון אוקונור ואמר לו שמי-1912 התכוון להצטרף לכנסייה הקתולית ביום שרעייתו תסכים לכך. J. O'Connor (1937). *Father Brown on Chesterton*, London: Frederick Muller, pp. 85,94-95.
- 48 Greenberg, "In the Communal Armchair".
- 49 "Around the World: Unworthy", *The Jewish World*, 4.8.1920, p. 2.
- 50 "Palestine for the Maltese", *The Jewish Chronicle*, 28.2.1919, p. 7.
- 51 "Roman Catholics and Jerusalem", *ibid.*, 22.8.1919, p. 16.
- 52 "Italy and Palestine", *ibid.*, 31.10.1919, p. 29.
- pp. 3-4; 21.1. 1920, p. 4.
- 6 "איננו מבדילים בין יהודים אורתודוקסים, ליברלים או רפורמים. אנו גורסים בתוקף כי ציונות ללא יהדות אינה מעניינם של יהודים מאמינים." "What is a Jew?", *The Jewish Guardian*, 29.10.1920, p. 10.
- 7 "Foreign and Colonial News: Austria-Hungary", *The Jewish Chronicle*, 26.12.1890, p. 11.
- 8 "Colonial and Foreign News: Austria-Hungary", *ibid.*, 10.4.1896, p. 15.
- 9 "Colonial and Foreign News: Austria-Hungary", *ibid.*, 25.11.1898, p. 26.
- 10 "Colonial and Foreign News: Austria-Hungary", *ibid.*, 21.7.1899, p. 20.
- 11 ראו למשל, "The Vatican and the Anti-Semites", *ibid.*, 3.7.1896, p. 14.
- 12 על התגובות הראשונות של כתב העת לפרשת דרייפוס שהתפרסמו בין 28.12.1894 ועד 18.1.1895, ראו G. Kouts, *The Hebrew and Jewish Press in Europe: Select Problems in its History*, Paris, Les Éditions Suger, 2006, pp. 216-220.
- 13 G. Whyte, *The Dreyfus Affair*, New York: Palgrave Macmillan, 2005, pp. 155-157.
- 14 בפרוץ פרשת דרייפוס היה *Le Croix* כתב העת הקתולי הפופולרי ביותר בצרפת. וייט (שם, בהערה הקודמת) כתב כי בכל יום נדפסו 170,000-180,000 מעותקיו. דוגמאות להתפלמסות של *Le Croix* בגנות היהודים והבוניהם החופשיים לפני פרשת דרייפוס ובמהלכה ראו אצל N.J. Clary, *French Antisemitism During the Years of Drumont and Dreyfus 1886-1906*, PhD thesis, Ohio State University, 1971.
- 15 D. Cesarani, *The Jewish Chronicle and Anglo-Jewry, 1841-1991*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, p. 84.
- 16 "The French Jews Vindicated", *The Jewish Chronicle*, 30.9.1898, pp. 15-16.
- 17 "France and the Dreyfus Case: Partial Return of Sanity", *ibid.*, 24.2.1899, p. 12.
- 18 לדוגמה הוא התרה כי "הקתולים הצרפתיים, ובעצם הישועים, הפנו לעבר הקהילה היהודית שטף של דעות קדומות [...] הישועים הפגינו את נחת ידם הכבדה כארגון רב עוצמה בעצם תמיכתם באי צדק חשוך שכזה". "The Position in France", *ibid.*, 21.7.1899, p. 15.
- 19 "מסתבר שבכל התככים והקונגיות של הפרשה המסתורית בחשה יד ישועית בקלחת". "Tactics of the Jesuits", *ibid.*, 6.1.1899, p. 16.
- 20 "The Jesuits and the Jews", *ibid.*, 3.3.1899, p. 20.
- 21 "English Catholics on Persecution of the Jews", *ibid.*, 18.2.1898, p. 15.
- 22 "A General Amnesty", *ibid.*, 22.9.1899, p. 17.
- 23 שם.
- 24 לדוגמה, בפברואר 1898 דיווח *The Tablet* כי "אין להאשים אותנו בהקלת ראש או בסלחנות נוכח הגזמות של האנטישמיות אם נסב את תשומת הלב לכך שבצרפת, באיטליה ובאוסטריה, האומות הקתוליות העיקריות ביבשת, היהודים אוהזים בהשפעה פוליטית עצומה יחסית למספרם ומנצלים זאת נגד הדת הרווחת במדינה. בריתם עם הבונים החופשיים [...] היא עמוד השדרה של הליברליזם התוקפני שתכליתו מדיניותו היא קרב סכינים נגד הכנסייה".
- 25 "English Catholics and the Blood Libel", *The Jewish Chronicle*, 1.12.1899, pp. 16-17; "The English Catholic Press and the Blood Accusation", *ibid.*, 1.12.1899, p. 12.
- 26 "English Catholics and the Blood Libel", *ibid.*, 1.12.1899, pp. 16-17.

- "Lecture in Rome: Bitter Attack on Zionists", *The Jewish Chronicle*, 19.5.1922, p. 28. 80
- "A Wicked Libel", *ibid.*, 2.6.1922, p. 8. 81
- "Rome in Palestine", *The Jewish Guardian*, 19.5.1922, p. 1. 82
- "Rome in Palestine", *ibid.*, 26.5.1922, p. 1. 83
- "Palestine Mandate", *ibid.*, 26.5.1922, p. 1. 84
- 85 מגמה פייסנית זו אפיינה לא רק את *JC*. לפי מינרבי גם העיתונות הציונית דאז, לרבות כתבי העת *Zionist Review* ו-*Palestine Weekly*, "נטתה להתעלם מן השורשים העמוקים של התנגדות הוויטיקן לצינונות". ואכן, מינרבי תהה אם העיתונות עצמה את עיניה או שמא היה זה בסך הכול "ניסיון לרכך את הסתייגות הוויטיקן". *ibid.*, p. 163. *Minerbi, The Vatican and Zionism*.
- מקורות**
- מינרבי, י' (1985). *הוואטיקאן, ארץ הקודש והצינונות, 1895-1925*. ירושלים: יד בר צבי.
- Belloc, H. (1922). *The Jews*, London: Constable,
- Cesarani, D. (1993). "The Importance of Being Editor: *The Jewish Chronicle*, 1841-1991", *Jewish Historical Studies*, 32, pp. 259-278.
- , (1994). *The Jewish Chronicle and Anglo-Jewry, 1841-1991*, Cambridge: Cambridge University Press,.
- Chesterton, G.K. (1920). *The New Jerusalem*. London: Thomas Nelson and Sons.
- Clary, N.J. (1971). *French Antisemitism During the Years of Drumont and Dreyfus 1886-1906*, PhD thesis, Ohio State University.
- Ehret, U.C. (2006), *Catholics and Antisemitism in Germany and England, 1918-1939*, PhD thesis, University of London.
- Ingrams, D. (1972). *Palestine Papers, 1917-1922*. London: John Murray.
- Kertzer D. (2002). *The Popes Against the Jews: The Vatican's Role in the Rise of Modern Anti-Semitism*. New York: Vintage Books.
- Kouts, G. (2006). *The Hebrew and Jewish Press in Europe: Select Problems in its History*. Paris: Les Éditions Suger.
- Langton, D. (2002). *Claude Montefiore: His Life and Thought*. London: Vallentine Mitchell.
- Minerbi, S. (1990). *The Vatican and Zionism: Conflict in the Holy Land, 1895-1925*. Oxford: Oxford University Press.
- O'Connor, J. (1937). *Father Brown on Chesterton*. London: Frederick Muller.
- Thurston, H. (1898). "Anti-Semitism and the Charge of Ritual Murder", *The Month*, 91 (June).
- Thurston, H. (1898). *The Life of Saint Hugh of Lincoln*. New York: Burns and Oats.
- Whyte, G. (2005). *The Dreyfus Affair: A Chronological History*. New York: Palgrave Macmillan.
- "Anti-Zionist Agitation in Italy", *ibid.* 13.2.1925, p. 16. 53
- "Sir Herbert and the Pope", *The Jewish World*, 30.6.1920, p. 3. 54
- "Catholics and Palestine", *The Jewish Chronicle*, 6.8.1920, pp. 20-21; "Cardinal Bourne on the Balfour Declaration", *The Jewish Chronicle*, 30.9.1921, p. 42. 55
- Minerbi, *The Vatican and Zionism* עם ה"אלמוני" ראו *Zionism*, pp. 158-161. 56
- "Rome and Zionism", *The Jewish Chronicle*, 7.10.1921, p. 8. 57
- "Around the World: The True Dislike", *The Jewish World*, 4.8.1920, p. 2. 58
- "Pius XI", *The Jewish Chronicle*, 10.2.1922, p. 9. 59
- Minerbi, *The Vatican and Zionism*, p. 170. 60
- "Dr. Weizmann and the Vatican", *The Jewish Chronicle*, 28.4.1922, p. 27. 61
- "Italian and Vatican Attitude", *ibid.*, 12.5.1922, p. 21. 62
- "The Palestine Mandate", *ibid.*, 19.5.1922, p. 7. 63
- "The Mandate Postponed", *ibid.*, 19.5.1922, p. 25. 64
- "The Papacy and Zionism", *ibid.*, 16.6.1922, p. 7. 65
- "The Mandate Confirmed", *ibid.*, 28.7.1922, p. 7. 66
- G.K. Chesterton, *The New Jerusalem*, London, Thomas Nelson and Sons, 1920, p. 227. 67
- "G.K.C.' in Jerusalem", *The Jewish Guardian*, 3.12.1920, p. 7. 68
- Hilaire Belloc, *The Jews*, London, Constable, 1922. 69
- "The Referee' on Mr. Belloc", *The Jewish Guardian*, 12.4.1922, p. 7. 70
- M. Petre, "Peace be to Israel: A Review of Mr. Hilaire Belloc's 'The Jew'", *ibid.*, 26.5.1922, pp. 7-8. 71
- "Dean Inge & The Jews", *ibid.*, 5.5.1922, p. 6. 72
- לפי *London Metropolitan Archives*, ACC/321/B/04/I/009 המסמכים בתיק הסכים מחבר המאמר לשימוש בו במסגרת קונטרס שיערוך ויפיץ ועד הנציגים באמצעות WH Smith and Sons. 73
- "Dean Inge on 'The Jews': Mr Belloc's Book: A Scathing Criticism", *The Jewish Chronicle*, 5.5.1922, p. 21; "About the Chief Topics of the Day — Dean Inge's Word", *The Jewish World*, 4.5.1922, p. 5. 74
- "The Deputies", *The Jewish Chronicle*, 23.6.1922, p. 7. 75
- זו הפעם הראשונה שבה הוקיע גרינברג הסתרות מאחורי הגנתם של לא יהודים. ראו למשל 11-12, pp. "Dumb Dogs", *ibid.*, 11.7.1913, pp. 76
- "Dean Inge's Reprint", *The Jewish Guardian*, 30.6.1922, p. 3. 76
- "Anti-Jewish Conspiracy", *ibid.*, 19.3.1920, p. 3. 77
- Claude Montefiore, "The Late Baron V. Hügel", *ibid.*, 6.2.1925, p. 9. 78
- קטעים מהרצאתו של הפטריארך פורסמו בעיתון הוויטיקן *Osservatore Romano*, 13.5.1922 *Minerbi, The Vatican and Zionism*, 173-174. 79